

Venkovské kláštery

Předtím než začneme popisovat vnitřní podobu kláštera či jeho postavení ve středověké společnosti, položme si otázku, co to ten klášter vlastně je? Klášter je soubor budov sloužící životu některého řeholního řádu. Každá z těchto budov měla svou určitou funkci (, jak si povíme za chvíli,) tak, aby klášter mohl být zcela soběstačným.

Nejstarším řeholním řádem jsou benediktýni. Z nich se pak zrodily další řády, jako například cisterciáci, kteří se pokoušeli reformovat benediktýnskou řeholi, neboť se jim zdálo, že se benediktýnští mniši odchýlili od svého původního záměru.

Řeholní řády zakládali konventy neboli místa k žití podle své řehole. Na venkovech se jednalo o kláštery, ve městech v pozdějším období filiální domy.

Na Moravě byl vývoj řeholního života pozvolný a ve srovnání s Čechami opožděný asi o 200 let. (První klášter vznikl až roku 1183 v Dolních Kounicích.)

Zakládání klášterů souviselo nejen s šířením a ukotvením křesťanství, ale i s kolonizací. Panovník/ šlechtic (od pol. 13. století i měšťan) zakládal klášter nejčastěji tzv. na zeleném drnu a přidělil mu vesnice v blízkém okolí, aby je klášter mohl spravovat a na oplátku ho tyto vesnice mohli živit. (Zakladatel měl právo na pohřbení sebe a své rodiny v daném klášteře.) V pozdějším období „klášterní kolonizace“ mohla probíhat i tak, že se z již založeného kláštera vypravila část konventu založit klášter nový, přičemž si tato část vzala s sebou i část svého poddanského obyvatelstva, které se stalo základem pro vytvoření nových vesnic.

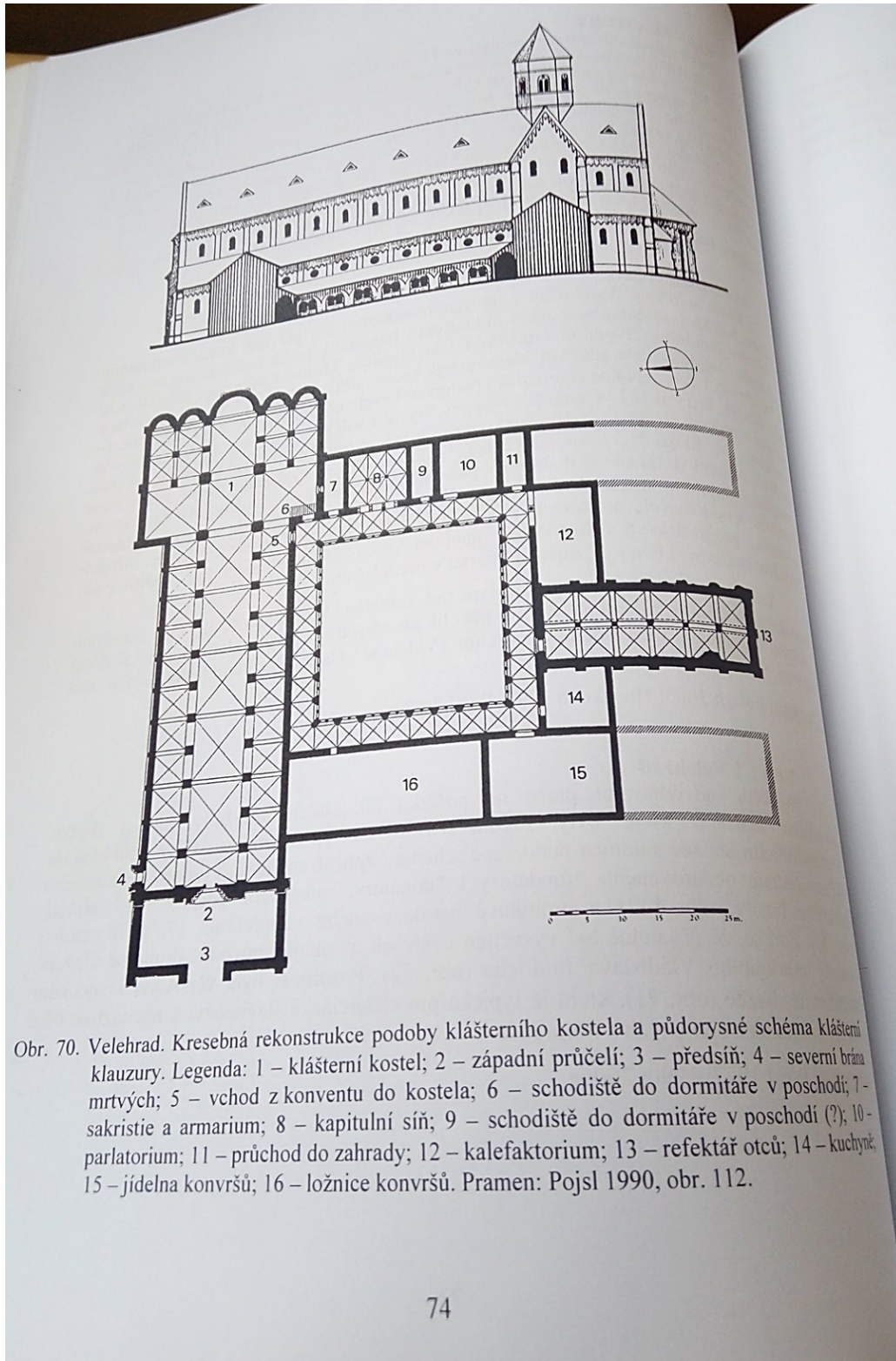
Klášter však nemusel dohlížet pouze na vesnický život. Například kláštery v Oseku či Kladrubech řídily rovněž těžbu stříbra. Středověké kláštery tak očividně mohly být rovnocennou konkurencí šlechtických sídel.

Příjem kláštera byl z renty a desátku plus například odvod z těžby (urbura). Existují i doklady systému klášterního manství (Dolní Kounice). V případě oprav kláštera nebo v době svátků svatých, jímž byla zasvěcena klášterní bazilika, mohl klášter příchozím udělit odpustky až na několik dní.

A nyní k samotné podobě kláštera a tamního života. V čele kláštera stál opat. V případě ženských klášterů se jednalo o abatyši. Nicméně, ženské kláštery byly podřízeny klášterům mužským, a tak by se dalo říct, že i v čele ženských klášterů stál opat.

Podoba klášterního komplexu vycházela z myšlenek Benedikta z Nursie. V knize Dušana Foltýna Encyklopedie moravských a slezských klášterů jsou zapsány takto: „*Jeho jádro měla tvořit trojlodní bazilika s dvojicí věží a průchozí kryptou, prvkem, který však v mladším období benediktýni přestali používat. K podélné straně kostela přiléhala budova klausury, uzavírající v ideálním případě čtvercový rajský dvůr obklopený ambitem. V křídle nejbližším k mnišskému chóru – u orientovaných chrámů tedy východním – se nacházela vytápěná místnost pro denní pobyt mnichů a nad ní dormitář (společná ložnice), v mladším období dělený na samostatné cely. Z něj často vedlo schodiště přímo do kostela, aby se mniši mohli po probuzení nejkratší cestou odebrat k chórové modlitbě. Od 11. století byla do přízemí tohoto křídla začleňována rovněž kapitulní síň. V křídle protilehlém kostelu byl umístěn refektář (jídelna), k němuž přiléhala kuchyně. Poslední křídlo bylo vyhrazeno pro uskladnění zásob (cellarium). Vně vnitřní zóny kláštera stály další budovy – infirmarium (špitál) s kaplí, dům opata, hospic a další. V okrajové části areálu byly soustředěny .... hospodářské budovy (sýpky, dílny, mlýny, ...).“¹*

¹ FOLTÝN, Dušan. Encyklopedie moravských a slezských klášterů. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-026-8. str. 23 – 24

Obr. 70. Velehrad. Kresebná rekonstrukce podoby klášterního kostela a půdorysné schéma klášterní klauzury. Legenda: 1 – klášterní kostel; 2 – západní průčelí; 3 – předsíň; 4 – severní brána mrtvých; 5 – vchod z konventu do kostela; 6 – schodiště do dormitáře v poschodí; 7 – sakristie a armarium; 8 – kapitulní síň; 9 – schodiště do dormitáře v poschodí (?); 10 – parlatorium; 11 – průchod do zahrady; 12 – kalefaktorium; 13 – refektář otců; 14 – kuchyně; 15 – jídelna konvršů; 16 – ložnice konvršů. Pramen: Pojsl 1990, obr. 112.

² UNGER, Josef. Archeologie církevních památek na Moravě a ve Slezsku. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd, 2008. ISBN 978-80-7248-495-9. str. 74

Co se stavebního slohu týče, do 13. století se stavělo v románském slohu, později byl nahrazen gotikou. Stavebním materiálem bylo nejprve dřevo, od 11. století převládá kámen.

Informace o podobě klášterů a řeholního života nalézáme především v písemných pramenech. Ze stavebně-historických průzkumů je informací méně především díky přestavbám v průběhu historie (barokizace, ...). Důležitost těchto průzkumů však nechci nijak zlehčovat. Oba zdroje bádání se vzájemně doplňují. Stavebně-historický průzkum zkoumá půdorysy jednotlivých staveb, jejich rekonstrukce a přestavby či druhotné používání stavebního materiálu, v písemných pramenech nalezneme jména opatů, darovací a zakládací listiny atd.

seznam použité literatury:

FOLTÝN, Dušan. Encyklopedie moravských a slezských klášterů. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-026-8.

NOVÁČEK, Karel a Jan ADÁMEK. Kladrubský klášter 1115-1421: osídlení, architektura, artefakty. V Plzni: Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2010. ISBN 978-80-87271-18-6.

UNGER, Josef. Archeologie církevních památek na Moravě a ve Slezsku. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd, 2008. ISBN 978-80-7248-495-9.

VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. Encyklopedie českých klášterů. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.